

Ս Ի Ո Ն

ԺԳ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1940

ՍՏՊՏԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Նախորդ Խմբագրականով երբ Միոնը իր ուրախութիւնն ու շնորհաւորութիւնը կը բերէր Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան, խորունկ կսկիծով կը մտածէր անդարման կերպով այրիացեալ նկատուած Ամենայն Հայոց Աթոռին: Երջանիկ ու հասկնալի յուզումէ մը վեր զգացումներով է որ կը լեցուն սիրտերը այժմ, ի լուր Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Տեղակալի հեռագրին Ս. Աթոռոյս Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին ուղղուած, որ ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանի Ս. Խ. Հանրապետութեան կառավարութիւնը արտօնած է 1940ին Ս. Լեւոնիանի մէջ Եկեղեցական Ժողով գումարել՝ ընտրելու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը:

Գիտենք թէ այս հաւատաւոր պիտի չխանդավառէ հոգիները, ապերախ տարիներու կսկիծէն ու կտակածէն վերադառնա: Գիտենք թէ ուրիշներ նոր սաղարանքներու որոգայթ պիտի նկատեն այս իրողութիւնը, կանխապէս մխիթարուելու համար կարելի յուսախարութիւններէն: Եւ վերջապէս շատեր քմիծաղով պիտի դիմաւորեն այս ամէնը, անով մեղմելու ցաւը զոր կ'արթնցնէ հոգիներուն մէջ Լեւոնիանի Աթոռին այժմու անփառունակ վիճակը: Սակայն այս բոլորէն աւելի եւ վեր՝ պարտինք առանց պատրանքի կենալ վիճակին առջև, դիմադրաւելու դաշն իր իսկական իմաստովը:

Ստոյգ է թէ մեծ աղէտէն ի վեր, և քաղաքական բերումներու պատճառաւ, Լեւոնիանի Աթոռը տէր չմնաց իր ճակատագրին, եւ հնարաւորութիւն չունեցաւ լիովին կատարելու իր դերը: Միւս կողմէ սակայն Լեւոնիանը չըթեւաւորաւ իր պարտականութեանց մէջ, հակառակ քաղաքական դէպքերու դասաւորման և տխուր անդրադարձումին: Մայր Աթոռոյ մէջ ունեցանք ընտիր հոյլ մը հոգեւորականներու, որոնք ազգային և հոգեկան կեանքի իրենց իրատես ըմբռնողութեամբ իրենց սիրտն ու միտքը ի սպաս դրին Լուսաւորչի աթոռի պահպանութեան, առանց տարուելու քաղաքական հակընդդէմ հայեցողութիւններէ: Եւ այս վերջին իրողութեան մէջն է որ կը յայտնուի Հայ Եկեղեցւոյ ողին: Հայաստանեայց Եկեղեցին հակառակ իր ազգային շեշտուած նկարագրին, ընդու-

նաև չէ եղած քաղաքական դերակատարութեանց: Իր ազգայնականութիւնը կը կայանայ իր ժողովուրդի ցեղային զիտակցութեան պահպանումին մէջ միայն: Այդ սահմանէն դուրս, աշխարհի քաղաքական դրութեանց նկատմամբ Հայ Եկեղեցւոյ տեսութիւնը եղած է միշտ աւետարանական՝ տալ «զկայսերն կայսեր և զատուծոյն Աստուծոյ»: Ընդունել կրօնական և քաղաքական մարդերու անջատութիւնը, չճանաչիցնել միմիային, և ճանչնալ քաղաքական կամ պետական կազմակերպութեանց անօրինականութիւնը, իբրև անհրաժեշտ պայման մարդկային կարգի պահպանման:

Իր այս ուղղութեան ընթացքին շնորհիւ է որ Հայ Եկեղեցին, դարերու տուժանելի այն ճամբուն վրայ՝ որ իր կեանքն ու պատմութիւնն է եղած, կըրցաւ պաշտպանել իր ժողովուրդին ազգային ինքնութիւնը ու բարոյական կեանքը: Տարբեր չէր կրնար ըլլալ իր դիրքը նոյնպէս Հայաստանի ներկայ կառավարութեան նկատմամբ, և այս վերջինը կը թուի հասկցած ըլլալ այս իրողութիւնը. ասոր իբր ապացոյցներ կը սխալեցնեն նկատել իր բարեացակամ կեցուածքը կաթողիկոսական նախորդ և այս ընթացութեանց, Լշմիածինը ընդունելով հայուն ցեղային ինքնութեան պահպանման կարևորագոյն ազդակը:

Այս իրողութեանց ընդմէջէն, և անոնցմէ վեր սակայն կայ այն գերադոյն իրողութիւնը որով բարացուցուած է միշտ առաւելագոյն չափով Լշմիածնի տեղը մեր դարաւոր պատմութեան մէջ. ատիկա իր կրօնական դերէն վերջ, ազգային զերազոյն խորհրդանշանի իր հանգամանքն է: Եթէ Հայաստանեայց Եկեղեցին առաջին օրէն վառարանը եղաւ ցեղին իմացական և բարոյական ձրգտումներուն, վկայարանը իր վիշտերուն և իղձերուն, և ներշնչարանը իր ազգային իտէալին, անիկա զերազանցապէս եղաւ նաև այն անանուն խորհրդանշանը, մագնիսը, ուխտի տալանակը եթէ կ'ուզէք, որուն մէջ դեռ կը պահուի իր կորսուած երկրաւոր իշխանութեան զաւազանը, և յոյսին սափորը: Լշմիածինը դարերով հայուն պետականութիւնը եղաւ, առանց պետական իրաւունքի, առանց զօրքի և ոստիկանի, բարոյապէս թաղաւորելով մարմնաւորապէս հալածուած և ընկճուած հոգիներուն վրայ, իր ազդեցութեան շրջանակին մէջ պահելով բախտէն այրիացած սերունդները հայուն: Անիկա կորսուած փառքերու եւ ապագայ երազներու տեսլարանը եղաւ, սերունդներու մտքին առջև եւ հոգիին մէջ բիւրեղացած «Լուսաւորչի կանթեղը»:

Խորհրդագրած այս նայուածքով դիտեց զայն հայը, եւ մարդարեւական այդ տեսանկյանով էր որ յառեցաւ անոր, հակառակ ճակատագրի դառնութիւններուն և յուսախաբութեանց:

Լշմիածինը կրօնական նուիրապետութեան մը կեդրոնը չէ միայն. անիկա հայուն հոգեկան հայրենիքն է, իմանալի այն պարունակը զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունի եւ կը ստեղծէ իբրև զերազոյն ամբողջ ոչ միայն իր անցեալին, այլ մանաւանդ ապագային, որուն մէջ կ'երազէ ըլլալ այնպէս ինչպէս որ պիտի ուզէր ըլլալ: Մայր Աթոռոյ այդ դերը չէ դադրած. այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունինք այդ տեսլացած՝ հոգիացած խորհրդանշանին, կարենալ վեր բլուհելու համար մեր ընդարմացած հոգին և փշուր փշուր եղած, ու արտասահմանի բացաստաններուն նետուած մարմինը: Տարիները զոցեցին յոյսին բոլոր դարպասները. ինչ որ երազեցինք ըլլալ վրիպեցաւ մեր ձեռքերէն, ու վերջին մեր

կէս դարու պատմութիւնը տարբեր չէ՝ զայն կանխող գերութեան ու վրիպանքի շրջաններէն։ Էջմիածնի այժմու անփառունակ վիճակը պատճառ մը չէ որ անոր յղացքը՝ տեսիլը աղօտի մեր մէջ։ Հայ եկեղեցին քիչ անգամ եղած է այն բախտաւոր հաստատութիւնը, զօրեղ այն կազմակերպութիւնը, որուն վիճակուած ըլլար սերունդներ վարելու զործը։ Մեր դարաւոր պատմութեան մէջ, մեր ցաւի ու մարտիրոսութեան բովանդակ շրջանին, Էջմիածինը բաժնած է մեր ճակատագիրը, ամենէն առաջ ընդունելով անոր հարուածները. ասով հանդերձ անիկա մնացեր է կանգուն Արարատի ոտքին, և անկործանելի տեսիլք մը մեր հոգիներուն մէջ։ Այս մտածումով նայեցան անոր, դարերով, մեր ցեղէն անոնք՝ որոնց նայուածքը զիտցեր է ներկայէն անդին սաւառնիլ։

Տաղնապներ շատ անցուցած է Էջմիածինը, Շահ-Ապասէն սկսեալ մինչև մեր օրերու աէրերը. այդ բոլորին դիմացած է ան և կը դիմանայ ապրեցնելով իրեն յառող հոգիները, եթէ այս վերջիններուն մէջ չմեռնի եւ չաղօտի «Լուսաւորչի կանթեղը»՝ այն հէքեթային ու աննիւթական յղացքը, որ չի բացատրուիր, բայց որ կայ իբրև գերագոյն կամար-զօտի ժամանակէն ընդունուած հոգիներուն վերև։

Այդ է պատճառ որ կաթողիկոսական իւրաքանչիւր ընտրութիւն հայ հոգիները լեցուցեր է միշտ անօրինակ խանդավառութեամբ, անկարելի կարելիութեանց խորին խորհուրդով։ Այսօր նորէն ազգը բովանդակ ոտքի է անոր անբիծ յուշքին առջև հոգեկան խոր երկիւղածութեամբ, ինչ որ ալ եղած ըլլան գերակշռող բայց ժամանակաւոր բերումները։

Ինչ փոյթ որ տիրող պայմանները կ'արգիլեն զինք իրազօրծելէ իր գերը այնպէս ինչպէս կը սպասուի դարերու ոյժով և ամբողջ ժողովուրդի մը հաւատքով զօտեպինտ նուիրական հաստատութենէ մը։ Էականը այն է որ կայ անիկա։ Ապագան ձեռքն է Աստուծոյ, ու աւելի քան ասիկա ճիշդ է, երբ մեր մտածումը կեդրոնացնենք Էջմիածնի խորհուրդին վրայ։

Վարչաձևերը կուգան ու կ'անցնին, մնայունը ոգին է. եւ Էջմիածինը աւելի քան երբեք հոգի եղած է նոյնիսկ այն օրերուն՝ երբ իր կաթողիկոսները շղթայակապ կը պտտցուէին արքունիքէ արքունիք։ Խաղաղութեան դար մը անոր դարձուց իր չքեղ դերը. արևելահայաց մէջ ազգային ոգիին գերագոյն վառարանը, ծանօթ է ամէնուս, Էջմիածնի կամարներուն ապաւինած վարժարանը եւ դաւ։ Խաղաղութեան ուրիշ շրջան մը, վստահ ենք ատոր, պիտի ընէ զայն ընդունակ դարձեալ սպասարկելու ցեղային հոգիի անմահ խորհուրդին։

Մեր հաւատքն է ասիկա։

ԽՄԲ.

